

قرآن در رسوم ایرانی - 1

<?xml encoding="UTF-8?">

آداب و رسوم هر ملت، بیانگر اندیشه و اعتقادات آن ملت است. با نگاه و مطالعه در رسم های یک ملت، می توان به پشتوانه فکری و اعتقادی آنها پی برد.

مردم هر سرزمینی امور اعتقادی و مقدس خود و نیز یاد عزیزان خود را در مراسمات و رسم های خود حضور می دهند و آن را با نام و یاد شخصی عزیز و با عظمت آغاز می کنند و هر یک از جزییات رسم ها و آیین های مهم خود را با یاد آن امر مهم و گرامی همراه می سازند.

برای نمونه در مراسم کلنگ زنی یک پروژه، آن را با یاد شخصیتی مهم از مفاخر ملی یا مذهبی آغاز می کنند و نام عزیزی را بر آن می نهند و برای افتتاح نیز از فردی مهم و گرامی دعوت می کنند تا با حضور او فعالیت آن شرکت یا مؤسسه شروع شود.

با ظهور اسلام در جامعه ایرانی و حضور آن در زندگی مردم، بسیاری از رسم های ایرانی، رنگ و بوی قرآنی به خود گرفت. قرآن به عنوان بابرکت ترین و مقدس ترین کتاب الهی و نیز به عنوان سازنده، جهت دهنده و اصلاح کننده همه رفتارها، آیین ها و سنت های مردمی، در اغلب آیین ها و رسومات ایرانیان حضور یافته و فضای بسیاری از این رسم ها را قرآنی کرده است.

با مطالعه در فرهنگ عامیانه مردم ایران در می یابیم که به خاطر علاقه فراوان ایرانیان به قرآن کریم، بسیاری از آیین ها و رسم های ایرانی، با حضور قرآن انجام پذیرفته و می پذیرد. این حضور به شکل های گوناگونی انجام می گیرد. در بعضی آیین ها، حضور نسخه ای از قرآن در آن مراسم، ضروری و اجتناب ناپذیر است و در برخی دیگر از مراسم ها، تلاوت آیاتی چند از قرآن کریم یا گشودن و نگریستن و تفأل به قرآن جزو برنامه های اصلی آن است. هر چند برشمردن چند رسم به عنوان رسوماتی که قرآن در آن حضور دارد به معنای استقرای کامل اینگونه رسومات نیست؛ اما آشنایی با رسومات چند از این دست خالی از لطف نیست.

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

پس اینک چند نمونه از آداب و رسوم ایرانی که قرآن کریم در آن جلوه گری می کند را به تماشا می نشینیم:

قرآن و عید نوروز

تحویل سال نو و عید باستانی نوروز، نزد ایرانیان از جایگاه ویژه ای برخوردار است. در این ایام که با تعطیلات رسمی نیز همراه است، مردم به کارهایی پسندیده چون: خانه تکانی، تمیز کردن وسایل منزل، پوشیدن لباس نو، تمیزی بدن و دید و بازدید و... می پردازد. عید نوروز که از دیرباز در میان مردم ایران حضور داشته است با ظهور اسلام و تأیید پیشوایان دینی مواجه شد. زیرا بنای پیشوایان دینی ما در محو یا اثبات سنت ها این بود که سنت های پسندیده و سازگار با مفاهیم دینی را تأیید می کردند و سنت های جاهلی و ناپسند را مردود می شمردند. اما علی (ع) در این باره در عهد نامه اش به مالک اشتر می نویسد: «آیین پسندیده ای را بر هم مزن و آیینی را ایجاد نکن که به چیزی از سنت های نیک گذشته زیان برساند». (نهج البلاغه، نامه 53)

با تأیید پیشوایان دینی نوروز ایرانی، به رسمی ایرانی - اسلامی تبدیل شد. سنت های نیک گذشته با آموزه های دینی قرین گشت و آموزه های نو به زیبایی و غنای بیشتر آن یاری رساند.

نمونه ای از سخنان جانفزای اهل بیت - علیهم السلام - در این باره چنین است:

امام صادق (ع) فرموده است: «هرگاه نوروز فرا رسید، غسل کن و پاکیزه ترین لباس هایت را بپوش». (وسائل الشیعة، ج 8، ص 172). همچنین پیامبر گرامی اسلام به پیوند در این ایام با نیت الهی اشاره کرده و فرمودند: «اگر می توانید هر روز را نوروز کنید، یعنی در راه خدا به یکدیگر هدیه دهید و با یکدیگر پیوند داشته باشید». (دعائم الاسلام، ج 2، ص 326)

یکی از سنت های نیکو که در گذشته و امروز در اقوام مختلف ایرانی مرسوم بوده و هست، حضور قرآن کریم در آیین های نوروزی است.

یکی از جلوه های زیبای حضور قرآن در آیین های نوروزی، گذاشتن قرآن روی سفره هفت سین است. در این رسم که می توان گفت: کمترین گونه ارتباط با قرآن در این ایام است، قرآن را بر روی سفره هفت سین ویژه تحویل سال نو قرار می دهند. البته لازم به گفتن است که روی سفره هفت سین فقط چیزهایی که مانند: سیب، سمنو، سنجد و... که حرف سین در ابتدای آن است را نمی گذارند، بلکه از چیزهای دیگری که از آن امید رحمت و برکت دارند نیز استفاده می کنند. در فرهنگ عامیانه هدایت آمده است: «چیزهایی که در سفره هفت سین می گذارند از این قرار است: قرآن، نان، آب و...». (فرهنگ عامیانه مردم ایران، ص 131)

ورود به منزل با قرآن

رسمی است که در آغازین لحظه های ورود به سال جدید خورشیدی انجام می شود. در این رسم و اعتقاد دیرین که در برخی از مناطق ایران رایج است، ورود نخستین فرد به فضای خانه در اولین روز سال و پس از تحویل سال را بسیار با اهمیت می دانند و آن را مدار برکت و خوش آمد در طول سال می دانند. در این رسم از فردی از اعضای خانواده شخصی دیگر که خوش قدم، پاک و رستگار است خواسته می شود تا نخستین وارد شونده به فضای خانه باشد. انتخاب این فرد نیز گاهی اوقات با استخاره و تغال همراه می شود. پس از انتخاب و قرار قبلی، این فرد با یک جلد قرآن، برای رحمت و برکت، سبزه به نشانه بهار و سرسبزی و طراوت، آب، به نیت روشنایی و پاکی و آیین، برای راست نمایی و زلال، در حالی که با پای راست برای وارد خانه می شود. جمله «بسم الله الرحمن الرحیم» را بر زبان می آورد و مقداری آب بر جای خود یا چهار گوشه اتاق یا حیاط می ریزد. در این رسم از رسم های نوروزی، قرآن کریم برای نشان دادن اعتقاد و ارتباط با قرآن و ایجاد برکت و نورانیت حضوری پر رنگ دارد.

پول عیدی لای قرآن

در روز عید، جنب و جوش و شادی بچه ها از بقیه بیشتر است و یکی از دلایل آن هم عیدی گرفتن از بزرگ ترها است. در ایام عید نوروز نیز بزرگ ترهای فامیل به کوچک ترها عیدی می دهند. این عیدی که معمولاً اسکناس های نو است، شور و شادی بیشتری را برای آنها ایجاد می کند. بعضی از بزرگ ترهای متدین این پول ها را لای قرآن خود می گذارند و هنگام عیدی دادن قرآن را گشوده و پول را

از لای قرآن بیرون آورده و به بچه ها می دهند. این کار برای آموزش ایجاد ارتباط بهتر و بیشتر با قرآن کریم است و از این راه برای پول های عیدی، تبرک جویی می کنند. شاملوار در کتاب کوچه می نویسد: «این کار جهت برکت بوده و پول های ته کیسه ای به عنوان عیدی در نوروز و عید غدیر و... داده می شود». (کتاب کوچه، ج 8، ص 1188)

ازدواج به عنوان یکی از آسمانی ترین پیوندهای بشر، در دین اسلام و در آموزه های قرآن از جایگاه ویژه ای برخوردار است. تشویق و ترغیب به ازدواج، نشان از اهمیت آن در تعالیم قرآنی دارد. قرآن سعی دارد با گسترش فرهنگ ازدواج، فرهنگ پاک زیستن را در سرتاسر جامعه اسلامی حاکم سازد. یکی از جلوه های حضور قرآن در جامعه ایرانی استفاده از قرآن در آیین های ازدواج است. ایرانیان در مراسمات ازدواج نیز سعی دارند تا ضمن اعلام بنای بنیان خانواده بر آموزش های قرآنی، قرآن شریف را در مراسمات مختلف عقد و عروسی خود حضور دهند. در این جلوه ارزشمند قرآن، پایبندی خود را به قرآن و تعالیم آن در شادترین لحظات زندگی نشان داده و تصمیم خود را برای پیروی از قرآن کریم در طول زندگی خود، استوار می سازند. ارتباط با قرآن کریم در مراسم ازدواج به چند گونه است که تعدادی از آن را برمی شمیریم:

1. قرآن سرسفره عقد

هنگامی که سفره عقد ازدواجی چیده می شود. همه بستگان با آرزوی خوشبختی عروس و داماد، سعی می کنند به هر چه باشکوه تر شدن این مراسم کمک کنند و در این راه از جمع کردن اسباب شادی، مهر، برکت و... بر سر سفره عقد از هیچ تلاشی فرو گذر نمی کنند، آب، آیین، نان و سبزی، شیرینی، عسل و... از لوازم سفره عقد است. اما آنچه این سفره را رنگین و نورانی می کند، حضور قرآن کریم است که در سفره عقد به عنوان یکی از عوامل برکت جویی از زندگی عروس و داماد گذاشته می شود. خانواده های ایرانی، قرآن سفره عقد را از زیباترین و بهترین قرآن ها انتخاب می کنند و آن را در سفره عقد قرار می دهند. صادق هدایت در فرهنگ عامیانه خود آورده است: «چیزهای زیر در سفره عقد لازم است: قرآن، جانماز، آیین، قدح شربت...» (فرهنگ عامیانه مردم ایران، ص 34)

2. قرائت قرآن هنگام اجرای خطبه عقد

هنگامی که عروس و داماد برای اجرای خطبه عقد بر سر سفره عقد می نشینند با دلی پر از زیباترین آرزوها و در پی رسیدن به سعادت از هر عاملی که آنها را در رسیدن به هدفشان یاری می رساند، مدد می جویند. زوج های ایمانی و دیندار نیز از همان آغازین لحظه های پیمان ازدواج، با خویش و با یکدیگر عهد می بندند تا پیرو قرآن باشند و آموزش های قرآنی را در زندگی خود به کار گیرند. این تصمیم را با نگرستن به متن قرآن کریم و قرائت آن در لحظات اجرای خطبه عقد و آغازین لحظه های زندگی مشترک نشان می دهند.

3. قرآن همراه جهیزیه عروس

در بسیاری از مناطق ایران و در بین اقوام مختلف، مرسوم است که خانواده عروس، لوازم ابتدایی و مورد نیاز آغاز زندگی مشترک ر - کم باشد یا زیاد - به عروس و داماد اهدا می کنند. این لوازم که جهیزیه یا جهاز نام دارد، معمولاً لوازمی است که مورد احتیاج آنهاست. هنگامی که خانواده عروس در ضمن مراسمات خاص هر منطقه جهیزیه را روانه خانه داماد می کنند. پیشاپیش همه وسایل، یک جلد قرآن را به عنوان نخستین و اساسی ترین مورد نیاز زوج جوان به خانه آنها می فرستند. ایشان با این کار نشان می دهند که پیشاپیش همه کارهای ما و اصلی ترین عنصر خوشبختی قرآن است و باید در زندگی به آن عمل کرد تا خوشبختی به دست آید.

در کتاب فرهنگ عامیانه مردم ایران آمده است: «جهاز عروس را که به خانه داماد می فرستند، اول آینه و قرآن و... را وارد خانه می کنند و برای شگون اسفند دود می کنند». (ص 35)

4. قرآن همراه عروس

زمانی که خانواده داماد برای بردن عروس به خانه آنها می آیند و عروس آماده رفتن به خانه شوهر می شود با فامیل و خانواده به ویژه پدر و مادر خود خداحافظی می کند. در برخی مناطق ایران مرسوم بوده و هست که هنگام خداحافظی، پدر عروس، بخشی از قرآن یا مجلدی کوچک از قرآن را در پارچه ای سفید پیچیده و به کمر یا بازوی عروس می بندند و بدین وسیله عروس را در پناه قرآن قرار می دهد.

5. رد شدن عروس و داماد از زیر قرآن

هنگامی که عروس از خانه پدر به خانه شوهر راهی می شود، - مانند هر سفری - عروس و داماد را از زیر قرآن رد می کنند. این کار معمولاً توسط پدر عروس صورت می گیرد. عروس و داماد نیز با بوسیدن قرآن از زیر آن رد می شوند تا در پناه و امان قرآن زندگی امن و آسوده ای را برای یکدیگر بسازند. «دراین رسم که گاهی، از زیر آینه و قرآن رد شدن، نام دارد، عروس و داماد از زیر آن رد شده، برمی گردند و قرآن را می بوسند و دوباره از زیر آن رد می شوند». (فرهنگ بزرگ سخن، ج 12، ص 200)

6. قرآن مهریه عروس

یکی از شرط های هنگام عقد، قرار دادن مهریه است. برای مهریه که در اسلام دستور به کم بودن آن داده شده است، چیزهای مختلف نقدی یا غیرنقدی قرار می دهند. شاخه نبات، آینه و شمعدان، سکه های طلا، پول نقد رایج، شاخه های گل و... از چیزهایی است که در ضمن عقد از موارد مهریه قرار داده می شود. یکی از چیزهایی که در مهریه دختران ایرانی به عنوان یک مورد جدایی ناپذیر حضور دارد، قرار دادن یک جلد کلام الله مجید به عنوان مهریه است. در حقیقت زوج ایرانی با قرار دادن یک جلد قرآن به عنوان مهریه آن را مهر سعادت و خوشبختی خود قرار می دهند.

ادامه دارد...